

IVAN KUPČÍK

NÁLEZ RUKOPISNÉ PŘEDLOHY TISKU MÜLLEROVY MAPY ČECH, POHŘEŠOVANÉHO RUKOPISU MAPY MORAVY A TISKOVÉ DESKY MAPY OKOLÍ CHEBU

I. Kupčík: *New Discoveries: Manuscript of the Map of Bohemia by J. K. Müller, Manuscript of the Map of Moravia and Plates of the Map of Cheb's Environs.* – Sborník ČGS, 100, 1, pp. 25 – 34 (1995). – Valuable manuscripts of maps produced by outstanding 18th century cartographer Jan Kryštof Müller were discovered in Viennese archives. Copper plates of the Map of Cheb's Environs were found in the Municipal Museum in Cheb.

KEY WORDS: historical cartography – Jan Kryštof Müller.

Vídeňské archivy budou s odstupem více než tři čtvrtě století od Paldusových rešerš¹⁾ i nadále první zahraniční adresou při pátrání po dosud neznámých mapových dokladech ke studiu kartografické historie českých zemí. Vedle autorem tohoto příspěvku nedávno znovuobjevených a v odborném tisku komentovaných 35 rukopisných sekcí z tzv. revizního mapování Čech z druhého desetiletí 19. století, které pokrylo v měřítku 1:28 800 rozsáhlé oblasti středních a jižních Čech,²⁾ se podařilo nalézt dosud neznámou rukopisnou předlohu Müllerovy mapy Čech a pohřešovaný rukopis Müllerovy mapy Moravy.

Na existenci rukopisné verze Müllerova tisku z roku 1720 upozornil okrajově ve dvou odborných pojednáních z let 1978³⁾ a 1983⁴⁾ vedoucí mapové sbírky Národní knihovny ve Vídni, dvorní rada dr. Franz Wawrik. Dal tak nepřímou za pravdu profesoru Kuchařovi, který se hledání po neznámých rukopisných mapách Čech a českých oblastí norimberského rodáka nikdy nevzdal. Vyhodnotit alespoň částečně nalezené mapové dokumenty bylo možné po rekonstrukci a znovupřístupnění obou mapových sbírek před několika lety a zároveň před stěhováním mapového oddělení Válečného archivu z nevyhovující budovy v bývalých kasárnách ve Stiftgasse do nového archivního komplexu v Nottendorferstrasse 2 poblíž Prátru v roce 1991.⁵⁾

¹⁾ Lístkový manuál Paldusova rukopisu mapových bohemik ve Vídni byl do roku 1990/91 uložen v krabicích v mapové sbírce oddělení histor. geografie a hosp. dějin býv. Ústavu čs. a světových dějin ČSAV v Praze v Panské ul. 7.

²⁾ KUPČÍK, Ivan: Revisionsaufnahme und topographische Landesbeschreibung von Böhmen 1812-19. In: *Bohemia. Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* 33, München 1992, s. 73-87, 8 map. výřezů.

³⁾ WAWRIK, Franz: Alte Landkarten der Sudetenländer an der Österreichischen Nationalbibliothek und im Kriegsarchiv in Wien. In: *Informationsbrief für sudetendeutsche Heimatarchive und Heimatmuseen* 15, München 1978, s. 23, pozn. 77.

⁴⁾ WAWRIK, Franz: Alte Manuskriptkarten an der Österreichischen Nationalbibliothek. In: *Kartenhistorisches Colloquium Bayreuth '82. Vorträge und Berichte.* Dietrich Reimer Verlag Berlin 1983, s. 34, pozn. 46.

⁵⁾ Nejstarší mapou sbírky je rukopisný plán Nitry z pol. 16. stol. o dvou listech s červeným zákresem fortifikací (Festung und Ansicht von Neutra, sign. Glh 447-5). Průvodcem po mapových dokumentech ke slovenskému území je ve vídeňském Kriegsarchivu polozapomenutý soupis od Kolomana Eperjesyho, zmíněný r. 1955 v Kuchařově Kartografickém přehledu, č. 3, s. 136.

Obr. 1 – Praha a okolí na rukopisné předloze Müllеровy mapy Čech, 1714–1720. Österreichische Nationalbibliothek, Kartensammlung, sign. FKB C51.

Úřední doklady podle J. Honla⁶⁾ potvrzují, že Müller měl na příkaz České dvorní kanceláře ve Vídni zmapovat celé pohraniční území, tedy i za hranicemi Čech. Tento

⁶⁾ HONL, Ivan: Nález originálních mapových kreseb Jana Kryštofa Müllera. In: Časopis společnosti přátel starožitností 65, Praha 1957, s. 40-41.

zvláštní úkol Müllera při zobrazování vnitrozemí velmi zdržoval, jak si dvorní válečné radě na to ostatně sám stěžoval dopisem adresovaným z Prahy na Boží Hod roku 1714. Müller se poté údajně nemusel zakreslováním pohraničí se svolením Vídně zabývat a mohl se cele věnovat vyměřování uvnitř Čech. Zdá se však, že tomu tak nebylo, neboť na donedávna neznámé rukopisné mapě Čech je pohraniční pomezí zakresleno na severu hluboko k Drážďanům, popř. k Otmuchówu, na jihu k Pasovu a na západě k Weidenu, zcela shodně s tištěnou mapou. Protože se Müller od počátku mapování v Čechách (od května 1712 na Bechyňsku a poté až do roku 1714, kdy mapoval Chebsko a sousední kraj Loketský) věnoval podle Kuchaře⁷⁾ výhradně vyměřování vnitrozemí, měl by nalezený rukopis pocházet z období 1714–1720, nejspíše ale z měsíců bezprostředně před odevzdáním čistokresby rytci Kaufferovi v dubnu, resp. v květnu 1720.

S největší pravděpodobností byl tento rukopisný elaborát (o 25 plátnem podlepených, přeložených a pod novou signaturou FKP C51 v dobovém kartonovém pouzdru uložených sekcí) součástí tzv. „Speifikation der von mir verfertigten Mährischen und Böhmischen Landkarten“, které převzal 4. června 1721 od nemocného Müllera v jeho vídeňském bytu v ulici Am Hof referendář von Deblin, aby je předal České dvorní kanceláři ve Vídni, jak se zmiňuje Paldus ve studii z roku 1907.

Mapa je bez titulu a Müllera autografu. Šedým tečkováním jsou znázorněny lesy, černě komunikace, tmavomodře vodstvo a hnědá je výplň městských půdorysů. Reliéfu krajiny je vykreslen kopečkovou metodou, přičemž je použito šedé barvy ke svahovému tónování východních úbočí. Zdá se, že metoda téřkování, tj. stírání barvy do různých odstínů suchou cestou pomocí téřky, nebyla Müllerovi neznáma, podobně jako princip západního, popřípadě severozápadního osvětlení. Výškové údaje nadále chybějí, bohatě prokreslena a popsána je vodní soustava. Pečlivě jsou vykresleny hranice českých krajů, stejně tak všechny komunikace; na rozdíl od tištěné mapy však nikoliv dvojitou, nýbrž jednoduchou čarou.

Praha je rozdělena uvnitř hradeb na Judenaltstadt, Kleinseiten a Neustadt (obr. 1), chybí ale půdorysné, byť generalizované označení budov známé z tzv. císařského exempláře (obr. 2). Veškerý popis v mapovém poli je až na výjimky (Nusle, Michle etc.) v němčině, zatímco v tisku nalezneme u významných měst na druhém místě názvy české, jako např. B.(öhmisch) Praha, B. Cheb, B. Mladá Boleslav atp. Mapa nepostrádá latinskou a českou legendu v levém dolním rohu, která je totožná s legendou tištěné mapy, pouze pořadí pro symboly vesnic s kostelem, popř. bez kostela, je zaměněno. Dílce pro hodnoty zeměpisných souřadnic jsou na nalezeném rukopisu přibližně stejné velikosti. Z délky poledníkových dílců vychází měřítko asi 1:136 000, po hrubém zakrouhlení blízké měřítku definitivní mapy.

Zatímco se tzv. císařský exemplář skládá z 21 různě velikých mapových listů, je každý z listů podkladového rukopisu i velikostně identický s příslušným listem tištěné mapy. Rukopis popisu v mapovém poli, popřípadě z legendy, je tiskem poněkud zkomolen, avšak co do velikosti, typu a kompozice písma je zcela totožný s podkladovou mapou. Rukopisu chybí dekorativní výzdoba, kterou známe z tištěné podoby či té, která je naznačena v císařské kopii. V blízkosti legendy je jen hrubě naznačena kartuše.

Mapová sbírka Národní knihovny ve Vídni uchovává nedatovaný a císaři rovněž věnovaný rukopis Mülleraovy mapy Moravy. Je zajímavé, že exemplář o 10 listech a měřítku

⁷⁾ KUCHAŘ, Karel: Vývoj mapového zobrazení Československé republiky I. Mapy českých zemí do poloviny 18. století. Praha 1959, s. 23 popř. Early Maps of Bohemia, Moravia and Silesia, Praha 1961, s. 25. Podobně F. FIALA: Jan Kristof Müller, inženýr a kartograf a jeho práce při vydání první správné mapy Čech r. 1720. Nákladem Techn. musea v Praze 1922, s. 11. Porovnej K. KUCHAŘ: Mappa Geographica Regni Bohemiae ... In: V. Švambara-B. Šalamon: Monumenta Cartographica Bohemiae, text ke svazku II, Praha 1934, s. 4.

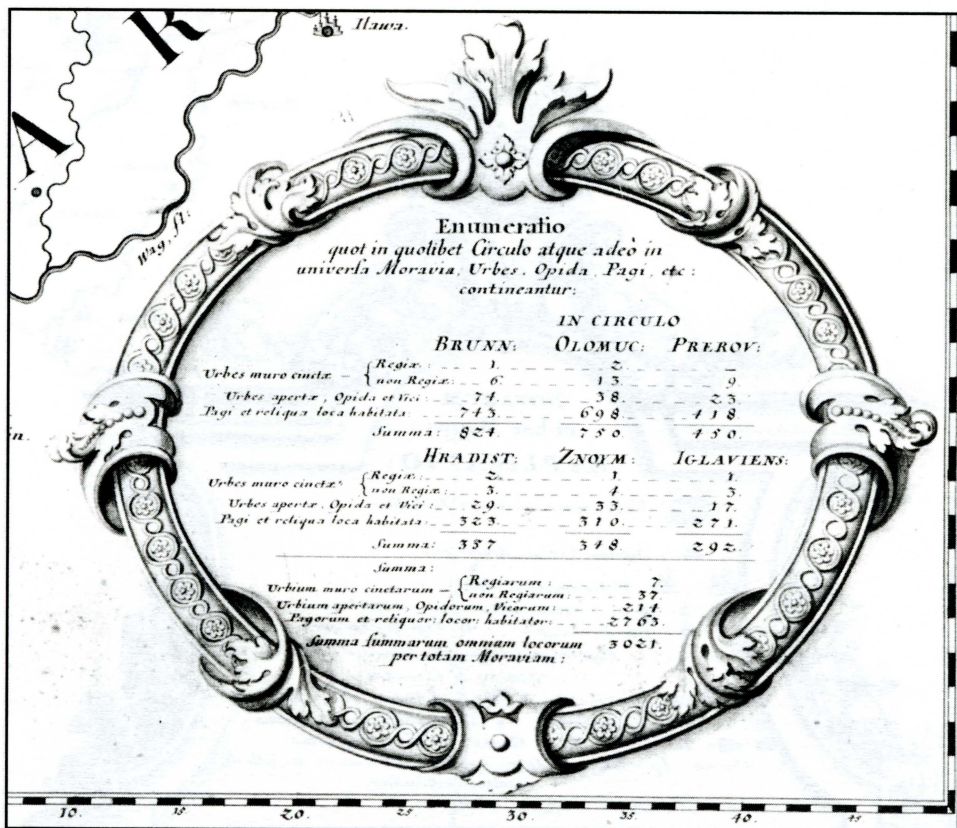
Obř. 2 – Praha a okolí na tzv. císařském exempláři Müllerovy rukopisné mapy Čech, c. 1718. Österreichische Nationalbibliothek, Kartensammlung, sign. aB55 A1.

Obr. 3 – Mapové vysvětlivky na tzv. císařském exempláři rukopisu Müllerovy mapy Moravy z let 1714-1716.

1:115 000 analyzoval naposledy Paldus v roce 1907⁸⁾ a poté zůstal několika generacemi mapových historiků nepovšimnut. V textu pro připravovaná Monumenta Cartographica Bohemiae, Moraviae, Silesiae et Slovakiae, který profesor Kuchař uveřejnil v upravené

⁸⁾ PALDUS, Joseph: Johann Christoph Müller. Ein Beitrag zur Geschichte vaterländischer Kartographie. In: Mitteilungen des K.u.K. Kriegsarchivs, 3. Folge, 5. Band, Wien 1907, s. 79-82. Zmínku o rukopisu uveřejnil i Karl PEUCKNER: Der österreichische Topograph Johann Christoph Müller (1673-1721) und die vaterländische Kartographie. In: Mitteilungen der Geographischen Gesellschaft Wien 51, Wien 1908, s. 153. Podrobné studie J. Podlouckého (Müllerova mapa Moravy a její deriváty, Brno 1937) a J. Böhma (Müllerova mapa Moravy, Kartografický přehled II, Praha 1947, č. 7-8, s. 70-76) se o dochovaném rukopisu Müllerovy mapy Moravy nezmiňují.

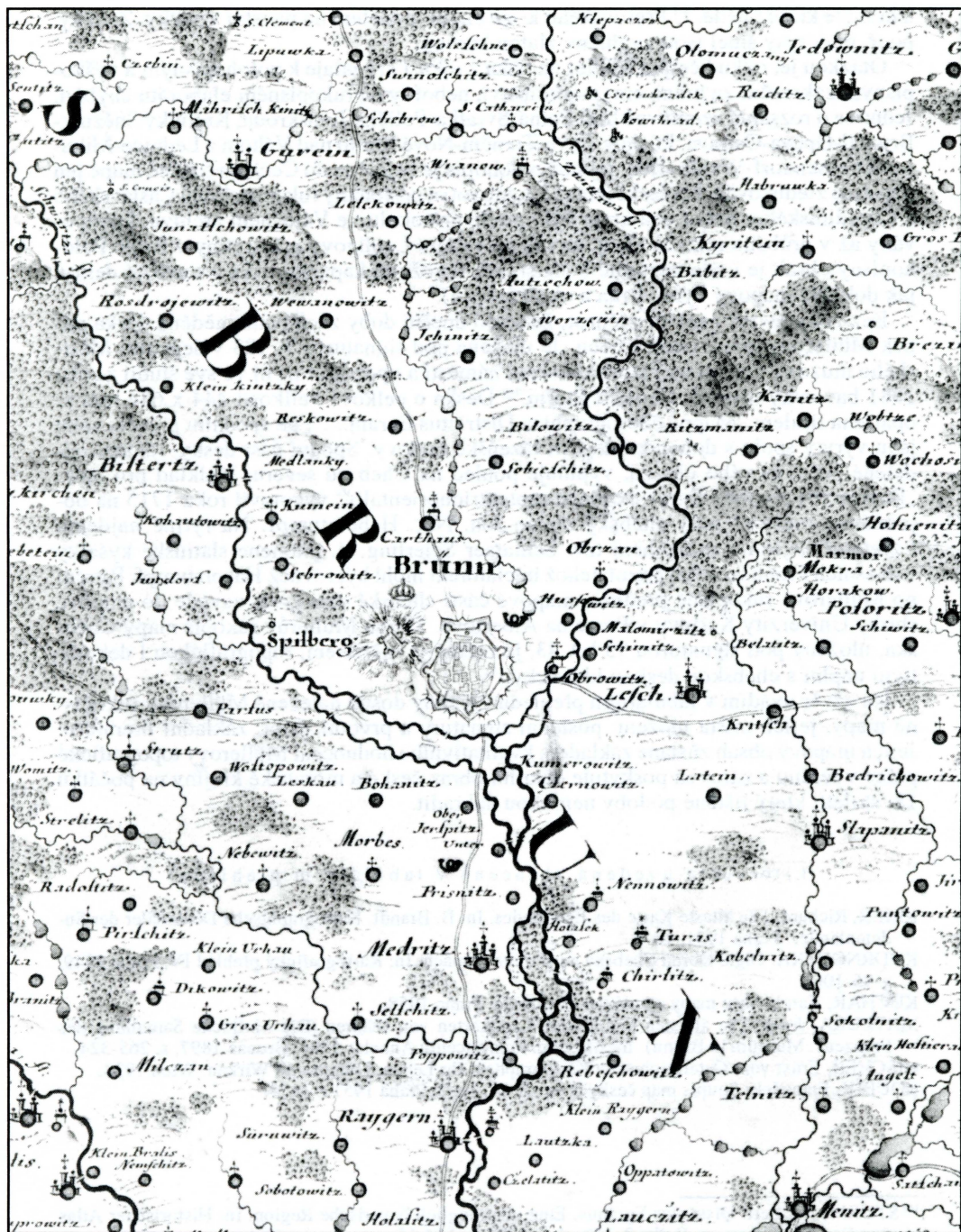

Obr. 4 – Statistické údaje k městům, městysům, vesnicím a jiným místům na tzv. císařském exempláři rukopisu Müllerovy mapy Moravy z let 1714-1716.

podobě ve stěžejních pracích v letech 1959 a 1961, je o existenci zvláštní rukopisné kopie Müllerovy mapy Moravy pro císaře Karla VI. jen okrajová zmínka.⁹⁾

Císařský exemplář nese v horním levém rohu titul „Augustissimo Romanorum Imperatori Carolo VI Mappam hanc chorographicam Moraviae ...“, který je spolu s červenobílou moravskou orlicí se zlatou korunkou, drápy a zobákem na modrém pozadí heraldického štítu a s alegorií lovu a rybaření zarámován do dobové kartuše. V opačném horním rohu je zakreslena kompasová růžice o 32 paprscích s údajem 10 stupňů západní magnetické deklinace pro Vídeň z roku 1703. Ve spodních rozích vlevo jsou zakresleny bohatší vysvětlivky než v tištěné mapě (obr. 3), vpravo uvedené statistické údaje k městům, městysům, vesnicím a jiným místům na mapovém tisku zcela chybějí (obr. 4). Jako královská města jsou označena Brünn, Gaya, Hradisch, Iglau, Mährisch Neustadt, Olmutz a Znoym. Délkové měřítko o dvou moravských mílích (po cca 8,4 km) odpovídá čtyřem hodinám. Z jeho délky (15,6 cm), popř. z délky 1° zeměpisné šířky (75,2 cm), získáme výpočtem měřítko mapy 1:115 000. Celkový formát dedikačního exempláře je 164 x 235,5 cm, tedy podstatně větší než formát tištěné mapy. Terén je zobrazen lavováním, tj. stíráním barev do potřebných barevných odstínů tzv. mokrým způsobem. Řeky jsou vykresleny černě, stojaté vody modře, moravské hranice červeně

⁹⁾ Viz pozn. 7, Kuchař 1959, s. 42, popř. Kuchař 1961, s. 47.

Obr. 5 – Brno a okolí na tzv. císařském exempláři rukopisu Müllerovy mapy Moravy, 1714-1716. Österreichische Nationalbibliothek, Kartensammlung, sign. aB 22(7).

a hranice krajů hnědě. U Přerovského kraje chybí rozdělení na panství a statky. Značky, popř. půdorysy sídel jsou vyplněny zlatou barvou.

Otázkou je, odkud čerpal Müller na tisku z roku 1716 údaje k polohopisným a výškopisným záležitostem za hranicemi markrabství, neboť ty na rukopisném elaborátu chybějí. Jedná se o rozsáhlé území vně linií Polná-Svratka-Polička-Lanškroun, Králický Sněžník-Bruntál-Opava-Ostrava, Púchov-Ilava-Trenčín-Nové Mesto nad Váhom a Lednice-Mikulov-Drossendorf-Waldhoffen, jejichž polohopis je zejména do Čech na tištěné mapě jen nepatrně zredukován. Na české straně k tomu sotva posloužily rukopisy krajů Čáslavského a Chrudimského, neboť oba kraje byly podle protokolu ve Válečném archivu domapovány až v průběhu roku 1717, tj. za rok po vydání Leidigovy mědirytiny v Brně. Polohopisný obsah je i zde nepatrně bohatší, než umožnila kapacita tisku z měděné desky, jak dokládá mapový výřez Brna a okolí (obr. 5).

Bez zajímavosti není skutečnost, že se do dnešní doby zachovala měděná deska pro tisk Müllerovy mapy okolí Chebu. Je uložena pod signaturou K 183 v depozitu Městského muzea v Chebu na Františkánském náměstí a upozornil na ni ve své studii z roku 1981 bavorský historik Heribert Sturm.¹⁰ Deska o celkové velikosti 444 x 654 mm je opatřena titulem „Mappa chorographica Districtus Egrani ...“, ve spodním pravém rohu jsou vyryty spolu s dobovou alegorií lázeňské budovy. Spodní část desky, rámem oddělené od mapového obrazu, vyplňuje pohled na Cheb od severu. Podklad pro tento „Prospectus civitatis Egrae ex plage septentrionalis“ vyhotovil roku 1715 na objednávku městské rady chebský občan Joh. Nik. Haberstumpf. Na rytině najdeme i zřetelně nejstarší znázornění tzv. Schlataer Seierling, tj. pramene slatinské kyselky u dnešních Františkových Lázní, jehož iniciátorem mohl být rovněž Haberstumpf. Pátrání po Müllerově rukopisné předloze mapové části chebské desky nás zavede do mapové sbírky Univerzity Karlovy v Praze na Albertově. Tamní Müllerův rukopis mapy Chebska, uložený pod signaturou 93 bA 43, je rozměry, měřítkem, topografickou i dekorativní náplní s chebskou deskou identický.¹¹

Na závěr uvádím v tabulárním přehledu všechny dosud nalezené Müllerovy rukopisné mapy, jejich místa uložení, poslední signatury a prvotní, popř. základní literaturu. Jejich mapový obsah zůstane základem kvalitativního hodnocení Müllerovy topografické práce v terénu a zároveň poskytuje detailní obraz české a moravské krajiny na počátku 18. století, který tištěné podoby nemohou nahradit.

Literatura uvedená zkráceně v tabulárním přehledu:

- KLIER, Richard: Die älteste Karte des Egerlandes. In: B. Brandt, Kartographische Denkmäler der Sudetenländer. Praha 1931, sv. 3.
KUDRNOVSKÁ, Olga: Obraz Chebska na starých mapách. In: Kartografický přehled IV, Praha 1949, s. 96-100.
KUCHAŘ, Karel: Naše mapy odedávna do dneška. Praha 1958.
MATZURA, Josef: Die ältesten und älteren Landkarten von Mähren (Die Mollsche Sammlung des Franzens. Museum in Brünn). In: Museum Franciscum Annales 1896, Brnae 1897, s. 265-324.
NISCHER, Ernst von: Österreichische Kartographen. Ihr Leben, Lehren und Wirken. Wien 1924.
ROUBÍK, František: Soupis map českých zemí. Sv. 1 a 2, Praha 1951 a 1955.

¹⁰ STURM, Heribert: Districtus Egranus. Eine ursprünglich bayerische Region. In: Historischer Atlas von Bayern. Altbayern, Reihe 2, München 1981, s. 114-15 s mapovou přílohou.

¹¹ V české literatuře neznámý rukopis Müllerovy mapy Chebska registruje mnichovský „Catalog über die im Königlich Bayerischen Haupt Conservatorium der Armees befindlichen Landkarten und Pläne“ z r. 1832, s. 304: Egrani – Mappa chorographica Districtus – Authore J. C. Müller S. C. Capit. et Ingen. et Geogr. (bez měřítka). Mapa zřejmě shořela v Bayer. Armeemuseum za náletů 1944/45.

Titul rukopisné mapy	Místo uložení Signatura	Vroční Měřítko Počet listů	Literatura, popř. vyobrazení
Regni Bohemiae confinium. Sectio I,... území podél zem- ských hranic severozápadně od Nejdku až k Přisečnici	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2877 a-f	1714 1 : 49 000 6 listů 55 × 84 cm	Honl 1957, s. 41; Kuchař 1958, obr. s. 48; Kuchař 1959, s. 30, pozn. 3;
Mappa districtus Egrani cum adiacentium regionum partibus...	Kriegsarchiv Wien Kartensammlung B IX a 102 příloha ke zprávě ze dne 25. 12. 1714	1714 1 : 69 000 1 list 51,2 × 42,7 cm	Paldus 1907, s. 98-9; Nischer 1924, s. 56; Kudrnovská 1949, s. 97; Roubík 1951, I. č. 798; Honl 1957, s. 41; Kuchař 1959, s. 30, pozn. 4; Wawrik 1978, pozn. 74;
Augustissimo Romanorum Imperatori Carolo VI Mappam hanc chorographicam Moraviae... Morava, tzv. císařský exemplář	Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung aB 22 771	1714/16 1 : 115 000 10 listů rozdílné velikosti	Matzura 1896, s. 305; Paldus 1907, s. 79-81; Wawrik 1978, s. 21, pozn. 72;
[Čechy, bez titulu]	Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung FKB C51	1714-20 c. 1 : 136 000 25 listů, celkem 239,3 × 279,3 cm	Wawrik 1978, s. 22, pozn. 77; Wawrik 1983, s. 34, pozn. 46;
Mappa geographica totius Regni Bohemiae... Čechy, tzv. císařský exemplář	Österreichische Nationalbibliothek Wien, Kartensammlung aB 55 A1	c. 1718 1 : 107 700 21 listů, celkem 334 × 289 cm	Paldus 1907, s. 108; Peucker 1908, s. 153; Kuchař 1959, s. 29-30; pozn. 2; Wawrik 1978, s. 22, pozn. 76; Wawrik 1983, s. 34, pozn. 45;
Mappa chorographica Districtus Egrani...	Mapová sbírka Univerzity Karlovy Praha - Albertov sign. Nár. muzea 93 bA 43	c. 1719 1 : 69 000 1 list 53 × 44 cm	Klier 1931, sv. 3, s. 3; Roubík 1951 (1) č. 800; Honl 1957, s. 41; Kuchař 1959, s. 30, pozn. 5;
Mappa topographica domini Rumburg...	Státní ústřední archiv Praha - Malá Strana SMP 701	1720 c. 1 : 36 650 1 list 38 × 52 cm	Roubík 1955 (2) č. 934; Honl 1957, s. 41; Kuchař 1959, s. 30, pozn. 6;
Regni Bohemiae circulus Bechinensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2868 a-k	1712, c. 1 : 89 600 12 l. 39 × 32 cm, tj. 119 × 126 cm	Honl 1957, s. 40-1; Kuchař 1958, s. 61; Kuchař 1959, s. 28-9; Kuchař 1961, s. 31-3;
Regni Bohemiae circulus Beraunensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2869 a-d	1717-18, c. 1 : 88 700 4 l. 33 × 37 cm, tj. 67 × 76 cm	(literatura k M. rkp. mapám krajů). Reprodukce částí krajů Berounského a Bechyň- ského viz Kuchař 1959 a 1961, listy 6a, b.
Regni Bohemiae circulus Chrudimensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2870 a-f	1715-17, c. 1 : 88 500 6 l. 40 × 34 cm, tj. 79,5 × 100,5 cm	

Titul rukopisné mapy	Místo uložení Signatura	Vročení Měřítka Počet listů	Literatura, popř. vyobrazení
Regni Bohemiae circulus Czaslaviensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2871 a-f	1715-17, c. 1 : 89 000 6 l. 39 × 29,5 cm, tj. 77,5 × 86,5 cm	
Regni Bohemiae circulus Kaurzimensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2872 a-ch	1716-17, c. 1 : 89 600 9 l. 32 × 28 cm, tj. 95,5 × 84 cm	
Regni Bohemiae circulus Litomericensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2873 a-f	1715-16, c. 1 : 89 000 6 l. 42 × 30 cm, tj. 86 × 91 cm	
Regni Bohemiae circulus Prachinensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2874 a-ch	1713, c. 1 : 88 500 9 l. 32 × 35,5 cm, tj. 94,5 × 105 cm	
Regni Bohemiae circulus Rakonicensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2875 a-f	1715-16, c. 1 : 90 200 6 l. 32 × 32 cm, tj. 69,5 × 90 cm	
Regni Bohemiae circulus Reginohradecensis...	Památník národního písemnictví Praha 57/72 2876 a-k	1715-16, c. 1 : 89 600 12 l. 33,5 × 35 cm, tj. 99,5 × 136 cm	

Summary

NEW DISCOVERIES: MANUSCRIPT OF THE MAP OF BOHEMIA BY J. K. MÜLLER, MANUSCRIPT OF THE MAP OF MORAVIA AND PLATES OF THE MAP OF CHEB'S ENVIRONS

The article deals with recent discoveries of historical maps. First, it presents the manuscript of Map of Bohemia by Jan Kryštof Müller (1720). This outstanding map is in approximate scale 1:136 000; relief is expressed by drawn hills (i.e. it lacks vertical data) and water courses are included. Boundaries of Czech districts and all roads are carefully drawn, too. Compared with the printed version, the manuscript contains no decorations. This manuscript has been found in Vienna, as well as the manuscript of the Map of Moravia by the same author (undated, yet dedicated to the Emperor Karel IV). The latter manuscript includes 10 sheets in the scale 1: 115 000. It has more expanded legend than the printed version, but lacks statistical data on settlements. The copper plate used for the print of the Map of Cheb's Environs by J. K. Müller (1715) has been discovered in Cheb.

The article includes a table survey of all manuscripts of maps by J. K. Müller found so far. Storage place, sign marks, and basic references related to each map are shown.

Fig. 1 – Prague and environs on the manuscript of Map of Bohemia by J. K. Müller (1714-1720).

Fig. 2 – Prague and environs on the so called Emperor's version of the manuscript of Map of Bohemia by J. K. Müller (1718).

Fig. 3 – Explanations on the so called Emperor's version of the manuscript of Map of Moravia by J. K. Müller (1714 – 1716).

Fig. 4 – Statistical data on settlements on the so called Emperor's version of the manuscript of Map of Moravia by J. K. Müller (1714 – 1716).

Fig. 5 – Brno and environs on the so called Emperor's version of the Map of Moravia by J. K. Müller (1714-1716).

(Adresa autora: Kiliansplatz 2, 80339 München 2, BRD.)

Do redakce došlo 15.9.1994

Lektorovali Ludvík Mucha a Milan Holeček